

DIŞ POLİTİKADA KARAR VERME: 1957 SURİYE KRİZİ'NİN POLİHEURİSTİK BİR DEĞERLENDİRMESİ

Decision-Making In Foreign Policy: A Poliheuristic Evaluation Of The 1957 Syrian Crisis

Dr. Öğr. Üyesi Altun ALTUN

Hakkari Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Hakkari, Türkiye

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2040-9965>

ÖZET

Poliheuristic teori, karar verme süreçlerini kavramlaştırmak için geliştirilmiş olan yenilikçi bir yaklaşımdır. Dış politikanın nasıl yapıldığına ilişkin bilişsel ve rasyonel düşünce okullarından çıkan görüşleri benimseyen bir yapısı vardır. Poliheuristic teoride karar vericiler siyasi olarak kabul edilemez karar seçeneklerini elimine etmektedir. Bu seçenekler karar vericilerin siyasi olarak hayatta kalmalarını tehdit eden seçeneklerdir. Birinci aşamada, tercih kümesinden belli alternatiflerin elimine edilmesi söz konusu olmaktadır. Kararın bu telafi edici olmayan boyutunu karşılamayan politika seçenekleri elenir, karar verici daha sonra karar vermenin ikinci aşamasına geçer. İkinci aşamada, kalan seçenekler değerlendirilir ve analiz edilir. Finalde karar, seçilen seçeneğin beklenen faydasına göre verilmektedir. Poliheuristic teori, hem kazançları en üst düzeye çıkarma hem de riskleri en aza indirmeden faydalanmaktadır. Bu çalışmanın amacı Demokrat Parti'nin almış olduğu dış politika kararlarını anlamaya çalışmaktır. Bu amaçla Demokrat Parti'nin 1957 Suriye Krizi'ndeki karar verme süreci poliheuristic teori ışığında değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme çerçevesinde DP'nin 1957 Suriye Krizi kararını belirleyen temel etkenin iç politik beklentiler olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Poliheuristic Teori, Dış Politika, Karar Verme, Demokrat Parti, 1957 Suriye Krizi

ABSTRACT

Poliheuristic theory is an innovative approach developed to conceptualize the decision-making processes. It has a construct adopting the views that arise from the cognitive and rationalist schools of thought about how the foreign policy is made. As per the poliheuristic theory, the decision-makers eliminate the politically unacceptable decision choices. These are the choices that threaten the political survival of the decision-makers. In the first stage, the elimination of certain alternatives from the choice set is under consideration. The policy choices that fail to fulfill this noncompensatory dimension of the decision are eliminated, and subsequently, the decision-maker takes on the second stage of decision-making. In the second stage, the remaining choices are evaluated and analyzed. Finally, the decision is made as per the expected benefit of the selected choice. The poliheuristic theory reaps the benefits of both maximizing the gains and minimizing the risks. This study aims to understand the foreign policy decisions taken by the Democrat Party in Turkey. To this end, the decision-making process of the Democrat Party in the 1957 Syrian Crisis was evaluated in light of the poliheuristic theory. In the framework of this evaluation, it was identified that the main factor that shaped the decision of the Democrat Party about the 1957 Syrian Crisis was the domestic political expectations.

Keywords: Poliheuristic Theory, Foreign Policy, Decision-Making, Democrat Party, 1957 Syrian Crisis

1. GİRİŞ

Son yıllarda poliheuristic teori karar verme süreçlerini ve sonuçlarını açıklamada kullanılan bir yaklaşım olmuştur. Dış politika analizi alanında geleneksel teorisyenler devletin kara kutusunu açmaya çalışarak kavramsallaştırılmıştır. Uluslararası İlişkilerde karar verme sürecine dahil bireyler ve süreçler hakkında çok şey öğrenilmiştir. Bu çabalar sayesinde karar verme hakkında rasyonel yaklaşımlar ve bilişsel yaklaşımlar olmak üzere iki egemen düşünce okulu ortaya çıkmıştır. Geleneksel olarak ilki, kararlar ve sonuçlarının tercihlerine odaklanmıştır. İkincisinin vurgusu ise süreç ve problem temsiline, inanç sistemlerinin nasıl olduğuna odaklanmıştır. Poliheuristic teori bu iki yaklaşımın öngörülerinden yararlanmaktadır. Poliheuristic teoriye göre karar verme iki aşamada gerçekleşir. Poliheuristic teori, özellikle liderlerin milliyeti, ideolojik konumu veya liderlik ettikleri (ör. Bir devlet, silahlı bir grup, uluslararası örgüt vb.) varlık ne olursa olsun her zaman siyasi olarak kabul edilemez karar seçeneklerini dışlamaktadır.

Çalışmada poliheuristic teori, DP dönemi 1957 Suriye Krizi'ne uygulanacaktır. Politika karar alternatifleri tartışılacak ve boyutlar üzerinde uygulanacaktır. Poliheuristic terimin iki anlamı vardır: bilişsel kavramı ifade eden poli (çok) ve heuristic (sezgisel kısayollar) karmaşık dış politikayı basitleştirmek için karar alıcılar tarafından kullanılan mekanizmalardır. DP'li karar vericiler tarafından kullanılan bilişsel

mekanizmaların incelenmesi dış politikada karar verme açısından büyük öneme sahiptir. Bu amaç doğrultusunda çalışma karar vericilerin kullandıkları bilişsel yöntemleri inceleyerek anlamaya çalışacaktır.

2. DIŞ POLİTİKA ANALİZİNDE KARAR VERME YAKLAŞIMI

Dış politika analizi başlığı altında toplanabilecek çalışmalar, uluslararası politika literatüründe önemli bir yer tutmaktadır. Bütün bu çalışmaların açık ya da örtük bir biçimde, devletin uluslararası politikanın tek olmamakla beraber en önemli aktörü olduğu varsayımından hareket ettikleri söylenebilmektedir. Çünkü yaygın kullanımda dış politika deyimi, sadece devletlerin kendi dışlarındaki birimlere yönelik tutum ve davranışlarını nitelemek için kullanılmaktadır. Bir başka deyişle, dış politika analizi kapsamına giren çalışmalar, esas itibarıyla devlet merkezli bir bakış açısını yansıtmaktadırlar. Dış politikanın tanımlamalarına baktığımızda Suat Bige dış politikadan “bir devletin kendi sınırları dışında millî menfaatlerini gerçekleştirmek için izlediği amaç, hareket tarzı ve kullandığı usuller” olarak söz etmektedir. Joseph Frankel ise dış politikayı “bir devletin diğer devletlerle ilişkileri açısından aldığı karar ve giriştiği çabalar” olarak tanımlamaktadır. K.J.Holsti’ye göre ise , “bir devletin dış çevreye yönelik eylemlerinin ve bu eylemlerin içerisinde bulunduğu (genellikle içsel) şartların analizi” ile ilgilenenler dış politika üzerinde çalışıyor demektir. Davranışçı ekole sahip Charles Hermann’a göre ise dış politika, “bir ülke hükümetinin yetkili karar alıcılarının ya da onların temsilcilerinin, kendi iç politikalarının dışında kalan uluslararası aktörlerin davranışlarını etkilemeye yönelik resmi eylemlerdir. Martin Hollis ve Steve Smith’in günümüz uluslararası politika literatüründeki çoğulcu yaklaşıma atfen vermiş oldukları bir tanımda, iç ve dış politika çevreleri konusundaki ayırımın giderek zorlaştığına ve dış politikanın giderek devletin var olmasını sağlamakla daha az; buna karşılık çeşitli aktör türleri ve yeni politize olan alanlardan oluşan bir çevrenin yönlendirmesi ile daha çok ilgilenmeye başladığına işaret edilmektedir.¹

Dış politika analizi ve özellikle dış politika çıktı ve karar verme kuramının uluslararası ilişkilere uygulanması oldukça iddialı ve bir çok açıdan realizmin temel ilkelerine bir meydan okuma çabasıydı Dış politika analizi, dış politikanın nasıl yapıldığını araştırırken realizmin devletin bütüncül bir aktör olduğu, gücünü maksimize ederek, ulusal çıkarını savunmak için rasyonel hareket ettiği, dış politikaların devletlerin iç karakterleri ve dinamiklerinin bir sonucu olmasından çok sisteme yönelmiş tepkiler şeklinde ortaya çıktığı gibi bazı temel varsayımlarını reddetmektedir. Dış politika analizi bunların yerine dış politik yapım sürecinin yelpazesini önce bürokratik ve bireysel parçalanmışlık ve devletin içindeki rekabet bazında, daha sonra da ülke içindeki kanun yapıcılar, basın, kamuoyu, ideoloji gibi daha geniş unsurların girdileri bazında incelemektedir. Bunu incelerken de ülkelerin bu şekilde belirlenen politikalarının aralarındaki büyük farklılıklara rağmen “gözlemciye belli genellemeler yapma olanağı sağlayan yeterli düzeyde benzer ve dolayısıyla karşılaştırılabilir davranış kalıplarına sahip olduğu” varsayımından hareket etmektedir.² Realizm o zamana kadar ülkelerin iç dinamiklerinin dış politikaların oluşturulmasındaki etkisini reddediyordu. Bundan dolayı farklı ülkelerin değişik yasal, tarihsel ve sosyal kurumlarının dış politikanın yapılmasını ve uygulanmasını nasıl etkiledikleri incelenmemiştir. Bu yeni yaklaşım sayesinde hem bu tür çalışmaların hem de karşılaştırmalı dış politika çalışmalarının yolu açılmış oldu. Neticede realist yaklaşımın “devletlerin ulusal çıkarlarını hesaplayarak her an güçlerini artırmaya çalışan rasyonel aktörler olduğu” varsayımının devletlerin dış politika analizini yaparken çoğu zaman yetersiz ve yanıltıcı olduğu ortaya çıkmıştır. Buradan hareketle realizmin dış politika analizine en büyük meydan okuması devletlerin iç yapılarına ve oradaki değişikliklere atıf yapmadan kendine özgü birimler olarak ele alınabileceğine yönelik iddiası olmuştur. Dış politika analizinin temel varsayımı ise dış politikanın özünde karar vericiler olarak adlandırılabilir bir grup insan tarafından alınan bir seri karar olduğudur. Sonuçta dış politika davranışlarının dışsal bir uyarıcıya cevap olarak kendiliklerinden ortaya çıkmadıkları tam tersine devlet içinde tanımlanabilir ve tanınabilir bir mekanizma tarafından üretildiğine ulaşılabilir. Bu yaklaşımın göstermeye çalıştığı sadece iç faktörleri analizin içine almanın sadece dış politika yapımının ve onun irrasyonelliklerinin daha inandırıcı bir yorumunu sağlama çabası değildi. Aynı zamanda bir ülkenin iç çevresi ve sürecinin dış faktörlerden nasıl etkilendiğinin görülmesinin de gerekli olduğunu anlatmaya çalışıyordu.³

1950'lerin başında, çalışmaların çoğu, insanların karar verme süreçlerinde var olan bilişsel, psikolojik ve sosyal faktörlere atıfta bulunmaksızın sistem seviyesinde açıklamalara dayanıyordu. Açıklayıcı

¹ Faruk Sönmezoğlu, Uluslar arası Politika ve Dış Politika Analizi, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1995, s. 127-128.

² B.White, “Analysing Foreign Policy: Problems and Approaches”, M.Clark ve B.White (der.), Understanding Foreign Policy:The Foreign Policy Systems Approach, Aldershot:Gower, 1989,s.5.

³ Mustafa Aydın, “Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz”, SBF Dergisi, Cilt: 51-4, 1996, s. 96.-97.

mekanizmalarını olabildiğince samimiyetsiz tutarak Uluslararası ilişkilerdeki önemli gelişmeleri açıkladılar. Böylece, açıklamalarına yeni değişkenler eklemekten kaçındılar. Alanın köklerini kuran Richard Snyder ve arkadaşları dış etkenlere odaklanmaktan ziyade, "dış politika analistleri" nin iki yönlü farkında olması gerektiğini savunuyorlardı. İki yöne de atıfta bulunarak, dış politika analistinin iç politika düzeyini de incelemesi gerektiğini vurguladılar. Başka bir ifadeyle karar verme sürecine etki eden iç faktörlerin etkisini görmek istediler. Böylece, Snyder ve arkadaşları dış politika uzmanlarını, dış politika karar verme çalışması içinde içsel faktörleri dahil etmelerini istediler. O zamandan beri, farklı uzmanlar dış politika kararlarını etkileyen iç ve dış faktörlerin farklı yönlerine odaklandılar.⁴ Dış politika analizine bilişsel ve psikolojik faktörlerin getirilmesi 1970 ve 1980 yıllar sürecinde olmuştur. Özellikle Graham Allison ve Morton Halperin devlet içi bürokratik dinamiklerin dış politika üretme üzerindeki etkileri üzerine odaklanmışlardır.

Kalevi Holsti ise devletin dış politika yürütmek suretiyle yakalamaya çalıştıkları ulusal rol kavramlarına sahip olduğunu savunmuştur. Margaret Hermann ve Ole Holsti bireysel liderlerin (dış politika yapımındaki etkileri üzerine çalışmalar geliştirmişlerdir.

Putnam'ın iç ve dış politika arasındaki etkileşimi vurgulayan "iki düzeyli oyun" üzerine yaptığı vurgu, yerli sosyal grupların bir devletin dış politikası üzerindeki etkisine ilişkin önemli soruları gündeme getirdiğinden önemlidir. Dış politika oluşturma sürecinin "iki düzeyli bir oyun" olduğunu öne süren Putnam'a göre, lider dış politika alanında yaptığı her hamle ile hem uluslararası bir oyunda hem de kendi ülkesi içindeki bir oyunda oynar. Lider diğer boyuttaki tercihleri etkileyen bir boyuttaki gelişmeleri stratejik biçimde kullanabilir ve iç seçim siyaseti lidere uluslararası müzakerelerde daha fazla pazarlık gücü sağlamaktadır.⁵

Soğuk Savaş döneminden sonra dış politika analizi çalışanlar, siyasi psikoloji kullanarak, karar alma süreçlerinde liderlik stilleri ve bilişsel süreçler üzerine teori geliştirdiler. İçerik analizi, derinlemesine vaka çalışması, süreç izlemesi, ajan tabanlı hesaplama modelleri kullandılar. Dış politik analizi zaman içinde kültür, psikoloji, rejim tipi, ekonomi, sosyal faktörler, bürokratik yapı ve kimlik gibi çeşitli yönleri üzerinde duran geniş bir alan haline geldi. Bu geniş ve karmaşık yapıda, bu araştırmacıların analizlerinde genel olarak "Akılcı" ve "Bilişsel" yaklaşımlar arasında bölünmüş olduklarını görebiliriz: İkincisi, karar vericilerin inançları, algıları, arzuları ve / veya ruh hallerinin çevrelerini algılama ve karar verme biçimlerinde önemli bir rol oynadığını ileri sürmektedir. Rasyonel Aktör Modeli ise genellikle devlet içinde oluşan bilişsel süreçleri dikkate almamıştır. Genellikle rasyonel aktör modelinin ve bilişsel modelin uyumsuz olduğu ileri sürülmektedir. Poliheuristic teori ise bilişsel ve rasyonel yaklaşımları kullanan bir dış politika karar verme modeli geliştirmiştir.⁶

II. Dünya Savaş'ından sonra hem sosyal bilimciler hem de siyasal süreci analiz eden siyasal bilimciler tarafından karar verme yaklaşımına duyulan ilgi net bir şekilde artmıştır. Bu aşamadan sonra ise kararların nasıl alındığı, siyasal karar vericilerin ve yöneticilerin karar vermede kullandığı kriterler ve teknikler üzerinde durulmaya başlanmıştır. Karar verme yaklaşımı uluslararası politikanın incelenmesinin yanında, aynı zamanda bireylerin ekonomik ve siyasal tercihlerini nasıl yaptıklarını inceleyen bir yaklaşımdır.

Karar verme yaklaşımının uluslararası politikanın anlaşılmasında kullanılması yeni değildir. Thucydies M.Ö. dördüncü yüzyıldaki eserlerinde Yunan şehir devletlerinin yöneticilerini savaşa ve barışa karar vermeye ya da ittifak oluşturmaya sevk eden faktörleri ele alarak incelemiştir. Hatta karar vericilerin tercihlerinde etki eden somut nedenlerin ve dış dünyayı algılayış biçimlerine ilaveten korku, şöhret ve çıkar gibi psikolojik öğelerin üzerinde de durarak bu okulun ilk öğrencilerinden olmuştur.⁷

Dış politikayı karar verme kapsamında inceleyen yazarların başında K.Holsti gelmektedir. Holsti, algılamaları, imajları, tavırları, değerleri, inançları ve kişisel ihtiyaçları baz alan bir güçlü bir model oluşturmaya çalışmıştır. Holsti'ye göre dış politik amaçlar, kararlar ve amaçlar, aksiyonlar sadece böyle bir modelle açıklanabilir. Bu modele göre karar verme süreciyle ilgili temel özellikler ise şu şekildedir. Karar verme sürecinin prizmasından süzölmüş ve belirlenmiş olan yarı faktörler, uluslararası sistemdeki yapı ve koşullar, ulusal gereksinim ve ihtiyaçlar, ulusal gereksinim ve ihtiyaçlar, ulusa has özellik ve davranışlar,

⁴ Snyder, Richard C, H. W. Bruck , and Burton Sapin eds. Decision-Making as an Approache to the Study of International Politics. *Foreign Policy Analysis Project Series No.3*. Princeton: Princeton University Press, 1954, s. 53.

⁵ Valerie M. Hudson, Christopher S. Vore, "Dış Politika Analizinin Dünü, Bugünü ve Yarını", (der.) , Erol Göka, Işık Kuşçu, Uluslararası İlişkilerin Psikolojisi, Ankara: ASAM, 2002, s.30.

⁶ İbid.

⁷ Tayyar Arı, Uluslararası İlişkilere Giriş, İstanbul: Alfa, 1996, s.91. .

yetenekler, genel sosyal değerler, kamuoyu ve özel çıkar grupları, örgütsel gereksinimler, kurumsal değer ve gelenekler olarak tespit edilmiştir. Bu faktörlerin önem dereceleri büyük ölçüde geleneksel amaçlar, işlevler ve rollere sahip olan ve politika geliştiren kurumlar içinde bulunan bireysel politika yapıcılarının tavırlarına, yargılarına ve amaçlarına bağlı olacaktır.⁸

Holsti incelediği faktörlerin hangisinin daha öncelikli konu olduğuna değinmeksizin diğer taraftan da bunların etkilerinin tamamen karar vericinin takdirine bağlı olduğunu belirtmektedir. Çünkü ona göre her bir faktör farklı etki seviyelerine sahiptir ve yine özellikle uluslararası sistem seviyesi de etkilidir. Holsti'ye göre uluslararası politika aktörlerinin eylemlerini sürdürdükleri çevre uluslararası sistemdir. Bu aktörlerin tüm faaliyetleri büyük oranda sistemdeki genel güç dağılımından, sistemin genişliğinden ve onun hakim kurallarından etkilenmektedir. Bundan dolayı hiçbir ülke uluslararası sistemdeki büyük güç yapıları hakkında açık ve dolaylı bilgilere sahip olmadan faaliyette bulunamaz. Bu manada dış çevre, devletlerin amaçları üzerinde büyük etkilere sahiptir.⁹

Dış politika ile ilgili çeşitli kamuoyu odaklarının yapı ve fonksiyonlarının belirlenmesinin, o ülkenin dış politikasının analizi açısından büyük bir önem taşıdığı bilinmektedir. Fakat bu çeşit bir analiz bize bir ülkenin dış politikasına dair belirli kararların oluşum ve uygulaması açısından bilgi vermez daha çok bu kararlarla ilgili bazı sınırları saptamamıza imkan sağlar. ABD'deki başkanlık sisteminde, yürütmenin başı olarak Başkan'ın dış politika alanındaki yetkileri, dışişleri ile ilgili idari kadroyu, bürokrasiyi aktif bir şekilde kullanabilmek açısından sahip olduğu imkanlar ve bunun karşısında yasama organı olarak Kongre'nin dış politikayı denetleme araçları, Başkan'ın neyi, nasıl yaptığından çok neyi, nasıl yapamayacağına göstermektedir. Başkan'ın dış politikayla ilgili olarak neyi, nasıl yaptığını anlamak için ise başta Başkan olmak üzere, çeşitli seviyelerde bulunan görevlilerin de içerisinde olduğu karar alma sürecini ve bu süreci etkileyen karar alma ortamını incelemek gerekmektedir.¹⁰

Karar vericilerin devlet adına karar alırken rasyonel davrandıklarını varsayan rasyonel politika modeli Graham Allison'un üzerinde durduğu üç karar verme modelinden birincisidir. Rasyonel karar verme sürecinin beklenen fayda modeli, karar vericinin "bireysel sonuçların yararlarını olasılıklarına göre ölçerek riskli seçenekler arasında seçiminde beklenen faydayı maksimuma çıkarmaya ve daha yüksek ağırlıklı toplamı olan seçeneği seçmeye çalıştığı" varsaymaktadır.¹¹ Rasyonel politika modelinde izlenmesinde faydalı olacak adımlar vardır:

- ✓ Sorunu tanımlama
- ✓ Hedefleri belirleme ve sıralama
- ✓ Bilgi toplama
- ✓ Alternatifleri tanımlama
- ✓ Alternatifleri, her alternatifin maliyetleri ve faydaları ve başarıyla bağlantılı olasılıklar göz önüne alınarak analiz etme
- ✓ En iyi alternatifi seçme şansını yükselten alternatifi seçme
- ✓ Kararın uygulanması
- ✓ İzleme ve değerlendirme.

Allison, ise rasyonelliği belirli sınırlar içinde maksimum değer seçimi olarak tanımlamaktadır. Allison Sovyetlerin Küba'ya füze yerleştirmesini rasyonel bir davranış olarak kabul etmekte olup bununla ABD'nin nükleer üstünlüğünü sona erdirmeye çalışmıştır. Rasyonel modelde temel aktör olan devlet, stratejik sorunları hesap ederek, belirlenmiş hedeflere iyice tasarlanmış bilinçli eylemlerde ulaşmaya çalışmaktadır. Rasyonel davranış zekice davranma değildir. Olası sonuçları hesaplayarak, avantaj ve dezavantajları dikkate alarak bilinçli bir davranışta bulunmadır.¹²

⁸ K.J.Holsti, International Politics:A Framework Analysis, Englewood Cliffs: N.J. Prentice Hall, 1972,s.359

⁹ Ömer Göksel İşyar, "Bilimsel Gelişme Tarihi açısından Karşılaştırmalı Dış Politika Analizi: Birinci Nesil Çalışmalar",Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt:5, Sayı 18, 2009, s.76.

¹⁰ Faruk Sönmezoğlu, Uluslar arası Politika ve Dış Politika Analizi, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1995, s167.

¹¹ Graham T. Allison, The Essence of Decision: Explaining the Cuban Misilse Crisis, Boston: Little , Brown and Company, 1971, s.30.

¹² Tayyar Arı, Uluslararası İlişkiler Teorileri, İstanbul: Alfa, 2006,s.557.

Örgütsel politika modeli, kuruluşlar tarafından yapılan kararlar genellikle standart işletim prosedürlerine dayanır. Örgütsel siyaset modeline dayanarak, kararlar örgütsel mercak aracılığıyla ele alınabilir. Genellikle hükümet kararları küçük belirsizlik içerir, kriz kararları değildir ve idari kural temelinde yapılır.¹³ Devletler her zaman tek başlarına rasyonel karar verecek kadar bütünsel bir yapı içinde bulunmayabilmektedirler. Devlet çok sayıda yarı feodal gevşek yapıli örgütsel topluluğun bir arada toplanmasından oluşmuş bir görünüme sahiptir. Hükümeti yöneten liderler ise bu örgütsel yapının en üstünde yer almaktadır. Bu yapı devletin sorunları algılamasını etkilemekte ve devlet seçenekleri tanımlayıp, olası sonuçları tahmin etmeye çalışırken örgütsel süreç aracılığıyla gelen enformasyondan etkilenmektedir. Bunda dolayı devlet politikası her zaman liderlerin temkinli davranışının sonucu olmayıp belirli davranış kalıplarına göre davranan örgütlerin çıktuları olabilmektedir. Fakat bazı problemler bu örgütler içerisinde yalnızca hükümet üstü örgütlenmenin çözmesi gereken sorunlar olabilmektedir. Bu durumda siyasi liderler diğer örgütlerin çıkarlarını da dikkate alan kararlar vererek, meydana gelen politikanın herhangi tek bir örgütün çıkarı olmamasını sağlamaktadır. Bu çerçevede hükümetin ya da devletin davranışları bu örgütler tarafından etkilenmekle beraber bu örgütlerin kontrolünde değildir. Devletler her ne kadar bütüncül bir yapı olarak düşünülse de bütüncül bir yapı olmadıkları bilinmektedir. Devlet içinde bulunan değişik birimler ve örgütlenmeler (dışişleri bakanlığı, savunma bakanlığı, istihbarat birimi gibi) her birinin tarihsel tecrübeleri ve iletişim kanallarıyla kendilerine özgü karar alma yapılarına sahiptir. Dış politika ile ilgili ulusal bir kararı bu birimler arasındaki mücadele ve rekabetin sonucunda alındığı gibi uzun dönemli politik amaçlar da bu rekabet ve mücadelenin sonucunda oluşmaktadır. Herhangi birim veya örgüt kendi tarihi, ulusal ve uluslararası sistemi değerlendirışı ve kendi tercihleri ve karar alma yapısı doğrultusunda dış politika kararını etkilemeye çalışacağından, oluşan kararda her bir örgütün katkısı olacağından dolayı ortaya çıkan sonuç hiçbir örgütün ya da birimin kararı olmayacaktır.¹⁴

Bürokratik Politika Modeli devlet seviyesinden yapılan analizlere dayanmaktadır. Bu model, çeşitli bürokrasileri içeren kararların siyasi rekabeti nasıl sağlayabileceğini incelemektedir. Bu model bir ülkenin içinde birbirleriyle çatışan veya rekabet eden bürokratik kurumların (parlamento, kabine, anayasa mahkemesi, genel kurmay, vb.) arasında devam eden görüşme ve tartışmalar hakkında odaklanmıştır. Devlet örgütleri arasındaki rekabet dış politikayı etkilemektedir. Dolayısıyla devlet içindeki rasyonel karar verme süreçleri ile ilgilenilmemektedir. Bu örgüt ve kurumlardan her biri devlet içinde kendi gücünü büyütmeyi, öncelikli kılmayı ve ilerletmeyi istemektedir. Bu çerçevede, model rasyonel ve üniter bir karar verme yapısına yönelik bir arayış içinde değildir. Graham Allison bu modeli kullananlardan biridir. "Essence of Decision" adlı eserinde bu modelden faydalanarak ABD'nin Küba Krizi'ndeki dış politikasını incelemiştir.¹⁵ Bu modelin anahtarı, kapsamlı bir ana plan yokluğu ve kararlar gruplar arasındaki siyasi mücadele ve pazarlıktan ortaya çıkmasıdır.¹⁶ Dolayısıyla, dış politika kararları, resmi emir komuta zincirine dayanan resmi bir karar prosedürü yerine, soyut bir politik alan üzerinden ortaya çıkmaktadır. Bu modeldeki aktörler, her biri çıkarlarını, gündemlerini ve hedeflerini maksimize etmeye çalışan anahtar örgütlerin üstünde oturan bireylerdir.¹⁷

Her bir devlet örgütü ulusal oyun için kompleks bir arena görünümünde olup, bu bürokratik örgütün en üst noktasında bulunan siyasal liderler ile önemli örgütlenmelerin tepesinde yer alan insanlar, dairenin merkez noktasındaki oyuncular olarak değerlendirilmektedir. Daire içindeki bu durum üstün konumda olma ve hareket serbestisine sahip olma anlamına gelmektedir. Dış politika sorunlarında kararların gerektiği ölçüde ademi merkezileşmesi dış politika sorunlarında her bir oyuncunun sağduyulu davranmasını sağlayarak yetki paylaşılmış olmaktadır. Alınan yanlış kararların geriye dönüşü ve tamiri mümkün olmadığından sorumluluğu olan bireyler kendilerinin doğruluğuna kanaat getirmediği bir davranışta bulunmaktan kaçınacaktır. Bireyler yetkiyi paylaştığından ne yapılması gerektiği konusunda aralarında farklılık meydana gelebilmektedir. Bu çeşit durumlar sorunun politik yolla çözülmesini gerektirmektedir. Her bir grup sonucun kendi istediği şekilde olması için çaba gösterdiğinden, ortaya çıkan sonuç aslında hiçbir grubun isteğini tam olarak karşılayamamaktadır. Ulusal güvenlik politikaları rekabetin söz konusu olduğu bu tür politik oyun sonucunda belirlenmekle birlikte genelde taraflar bunun politika üstü bir konu olduğunu ileri sürerek diğer oyuncuları konuyu politize etmekle suçlarlar ve ulusal güvenlik gibi hayati bir konu üzerinde

¹³ Dougherty, J. E., & Pfaltzgraff, R. L., *Contending Theories of International Relations: A Comprehensive Survey*. London: Longman, 1990, s.487.

¹⁴ *Ibid*, s.558-559.

¹⁵ Graham T. Allison, *The Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis*, Boston: Little, Brown and Company, 1971.

¹⁶ Dougherty, J. E., & Pfaltzgraff, R. L., *Contending Theories of International Relations: A Comprehensive Survey*. London: Longman, 1990, s.477.

¹⁷ G. Allison,, *Essence of decision: Explaining the Cuban Missile Crisis*. Boston: Little, Brown, 1971, s.257.

politika yaptıkları için diğerlerini eleştirirler. Bundan dolayı dış politikayı ilgilendiren konularda bürokratik rekabet, iç politika konularına göre daha az yaşanmaktadır.¹⁸

Sibernetik Karar Verme Modelinde, Herbert Simon bilişsel modellerin "karar vericilerin bilgi işlem yeteneği sınırlı olduğunu" varsaymaktadır. En iyi sonuç için tüm bilgileri objektif olarak araştırmak yerine, karar vericiler kabul edilebilir ya da "yeterince iyi" bir alternatifi seçecektir. Sibernetik teori modeli, bilgi geribildirim döngülerinin kullanılması yoluyla belirsizliği en aza indirir. Temel argüman, bireylerin hesaplama yeteneklerini, hafızalarını ve geri çağırma yeteneklerini sınırlayan işleme ve diğer bilişsel kısıtlamalarla karşı karşıya kaldıklarıdır. Bu kısıtlamalardan ötürü, bireyler hem kendi bilişsel sınırlamaları hem de karar ortamının dayattığı talepler ile daha etkin ve kararlı bir şekilde baş etmelerini sağlayacak karar süreçleri geliştirir. Simon, bu karar prosedürlerini belirtmek için "tatmin edici" terimini kullandı. "Tatmin edici", karar alıcıların tatmin edici bir alternatif bulduklarında bilgi aramayı bıraktıkları anlamına gelir. Dahası, bu alternatifi en uygun olanı olması gerekmez, sadece bir miktar minimum eşiği karşılayan bir alternatiftir. Sibernetik paradigma "alternatifleri ortadan kaldırıp çevreyi görmezden gelmek suretiyle tercih edilen sonuçlara dayanarak en uygun prosedürleri ve alternatifleri hesaplama ihtiyacını ortadan kaldırır". Karar verici kişi, gereksiz bilgileri filtrelemekte ve bu nedenle yalnızca dar bir gelen bilgi alanına odaklanmaktadır. Mintz, karar vericinin bir seferde bir alternatifi seçip hesapladığını ve elenmesi durumunda en tatmin edici olanı bulana kadar mevcut birkaç seçeneğin dışında başka bir alternatif seçtiğini gözlemiştir.¹⁹

Olasılık teorisinde ise insanlara kazançlar ve risk kabulü için kayıplara karşı riskten kaçınır. Beklenen fayda teorisine ve seviyelere ve varlıklara dayalı diğer rasyonel modellere bir alternatif olarak öne sürülmüştür. Olasılık teorisi, kişilerin sonuçlarını bir referans noktasından sapmaların bir fonksiyonu olarak değerlendirdiğini varsaymaktadır. Ayrıca benzer kazançlarla kıyaslandığında kayıpları aşmaktadırlar. Teori iki aşamadan oluşur: "Düzenleme aşamasında karar verilir, seçenekler belirlenir, sonuçlar ve bunların olasılıkları da belirlenir. Çerçeveleme etkileri bu aşamada ortaya çıkar. Çünkü olasılık teorisi, karar bilgilerinin sunulma biçiminin seçimi etkileyebileceğini iddia eder. İkinci aşamada Değerlendirme aşaması, bir seçim referans noktasına ve fayda fonksiyonunun değerine dayanılarak yapılır ". Kayıptan kaçınma konusundaki vurgusu ile ihtimal teorisi, dış politika karar verme ve uluslararası ilişkiler için geniş anlamlar taşır. Örneğin, DeRouen cumhurbaşkanları siyasi belaya girdiğinde askeri gücün kullanımlarını açıklamak için olasılık teorisini kullandı. McDermott Başkan Jimmy Carter'ın 1980'deki İran rehinelere kurtarma girişimlerini anlatmak için olasılık teorisini kullandı. Kurtarma operasyonu riskli, ancak Carter 1980 seçimlerine kadar siyasi bir kayıp yaşıyordu.²⁰

3. POLIHEURISTIC (ÇOKLU-BULGUSAL) KARAR VERME MODELİ

Poliheuristic model, karar vericilerin kullandığı zihinsel kısa yolların bir çoğunu hesaba katmaya çalışır ve çok çeşitli dış politika konularına uygulanmıştır. Karmaşık karar verme problemlerini kolaylaştırmak için karar vericilerin kullanmış oldukları mekanizmaları ifade eden poliheuristic kelimesi çok anlamına gelen poly ve heuristic anlamına gelen kısa yollar kelimelerinin birleşmesiyle oluşmuştur.²¹ Bu teori, rasyonel aktör, bürokratik siyaset, sibernetik ve beklenen fayda modelleri gibi mevcut karar verme modellerine bir alternatif olarak sunuldu. Mintz'in Poliheuristic teorisi iki temel önerme üzerine kuruludur. Birincisi karar vericiler dış politika oluştururken bilişsel kısa yollardan oluşan bir dizi kullanırlar. İkincisi ise karar vericiler kendilerini siyasi birimlerdeki başarı ya da başarısızlıklarına göre ölçerler. Bu teori kişisel ve çevresel farklılıklara, karar alma biçimine ve değişik karar alma durumlarına göre farklı kısa yollardan faydalanılacağını savunmaktadır.²²

Mintz teorisinin oldukça geniş bir olay yelpazesine uygulanabileceğini söylemektedir.²³ Bu anlamda, karar vermenin hem "süreci" hem de "sonucu" üzerine odaklanmaktadır. PH teorisi hem Amerikan başkanlarının verdiği kararlar hem de Orta Doğu'daki liderlerin verdiği kararlar da dahil olmak üzere demokratik ve

¹⁸ Graham T. Allison, "Conceptual Models and the Cuban Missile Crisis", Paul R. Viotti ve Mark V. Kauppi (eds.) International Relations Theory:Realism, Pluralism, Globalism 2nd ed. New York: Macmillan Publishing Co., 1993, s.359-360.

¹⁹ Alex Mintz& Ammon Sofrin, "Decision Making Therories in Forign Policy Analysis", <http://politics.oxfordre.com/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-405,30.10.2017>.

²⁰ Ibid.

²¹ Mintz, A.& DeRouen K. Understanding Foreign Policy Decision Making, New York, Cambridge University Press, 2010, s.79.

²²Hermann, G.H. & Herman, C.F. "Who Makes Foreign Policy Decisions and How:An Empirical Inquiry", International Studies Quartely, Vol.33, No.4 ,1987, s.373.

²³ Alex Mintz, "Applied Decision Analysis: Utilizing Poliheuristic Theory to Explain and Predict Foreign Policy and National Security Decisions", International Studies Perspectives, Vol.6 (2005), s.94-98.

yetkili bağlamlara uygulanmıştır. Durum incelemeleri, resmi ve istatistiksel modeller ve deneysel analiz gibi çok sayıda yöntemle test edilmiştir. Bu uygulamalar ve testlerle teori, temel ilkelerini oluşturdu ve bir karar verme modeli oluşturmak için birkaç adım önermiştir. Poliheuristic karar verme modelinin oluşturulmasında temel ilkeleri ve temel adımları açıklamaktadır.

Politika üreticiler, politika üreticilerinin poliheuristic iki adımlı karar kuralına göre, önce alternatif eylem yollarını telafi edilmeyen bir kurala dayanarak dikkate almalarını ve daha sonra, kalan karar alternatifleri arasında bir maksimize eden karar kuralına dayalı olarak seçim yapmalarını istemektedirler. Bir başka deyişle, seçenekler ilk önce önemli, uzlaşmaz bir boyut üzerinde düşünülür. Bu boyutta düşük olanlar, diğer tüm açılardan seçim çok yüksek olsa bile, otomatik olarak atılırlar. Bu ilk aşamadan sonra, farklı seçenekler, daha geleneksel bir fayda maksimizasyon stratejisine dayanılarak değerlendirilir.²⁴

Bu teoriye göre, politika yapıcılar, (1) politika yapıcı tarafından kabul edilemez olan kritik boyut veya boyutlardaki politikaları reddetmek ve (2) kalan alternatiflerin alt kümesinden bir alternatif seçerken; faydaları en üst düzeye çıkarmak ve riskleri en aza indirmektedirler.²⁵

3.1. Poliheuristic Literatür

PH teori dış politika kararlarında politik boyutun önemli olduğunu, politikacıların kamuoyu desteğine ihtiyaç duyduklarını ve bunu kaybetmek istemediklerini ve bu nedenle kendilerine zarar verebilecek alternatifleri reddetmelerini ve bilişle dayanması liderlerin kararın ilk aşamasında kullandığı kuralların basitleştirilmesine dayanmaktadır. PH teoride karmaşık dış politika kararlarını açıklayabilir.²⁶

Mintz'in çalışmasında Poliheuristic teorisinin telafi edilmezlik ilkesi ve siyasi birimler en önemli unsurlarıdır. İki aşamalı bir karar sürecinde, alternatifler arasından faydalar maksimize edilirken riskler minimize edilir. Bir veya daha fazla telafi edilmezlik düzeyi olabilir. Karar vericilerin başarı veya başarısızlıkları ise iç politikanın birimleri cinsinden ölçülür. Kazançlar ve kayıplar, riskler ve yararlar, diğer tüm faktörler üzerinde siyasi sonuçları açısından değerlendirilerek iç politika düzeyinde yapılır. Poliheuristic metodun özündeki ilk aşama telafi edilmezlik ilkesi alternatifleri ortadan kaldırma görevi görmektedir ve şu değişkenlere bağlıdır: Liderin ayakta kalması için tehdit; bir politika için kamu desteği; önemli düşüş popülaritesi; seçimde yenilgi korkusu; yerli muhalefet; rejime dahili ve harici tehdit; rekabet, koalisyon, hükümet veya rejimin potansiyel çöküşü; siyasi güç, saygınlık, onur ya da bir liderin meşruiyeti; gösteriler, isyanlar; veto oyuncularının varlığı. Örneğin 1 Mart 2003 tarihinde 62000 ABD askerinin Irak'a karşı olası bir saldırı için gönderilmesi Türk Parlamentosu tarafından veto edildi. 30 milyar Dolarlık hibe, kredi garantili paket ve ABD baskısına rağmen, yani düşük puan üzerinde yüksek puan olmasına rağmen siyasi boyutta beklenen telafi yoktu. Ayrıca poliheuristic teoride dış politika alanında kararlar, kuvvet kullanımı, kriz, krize ilk tepki üzerine kararlar, krizin tırmanması, çerçeveleme, öğrenme, müzakere, barış ve uyuşmazlık çözümü gibi oldukça geniş bir yelpazede uygulanmıştır. Birçok lider tarafından bu teori dış politika kararlarında kullanılmıştır. Özellikle antidemokratik yönetim biçimlerinde dayatılan siyasi kısıtlamalar nedeniyle liderler için siyasi boyutu olamayan herhangi bir alternatif seçmek olası değildir.²⁷

Farnham, başkan Franklin Roosevelt'in dış politikaları esas olarak kendileri için halkın desteğini alıp almayacağı konusunda yargılandığını savunuyor. Desteğin önümüzde dönem olacağına inanmazsa, seçeneği veya diğer katılımcı boyutlarını bir daha düşünmezdi. Aslında, en yaygın bilişsel kısayol, bir eylemin bir politika yapıcının kendi siyasi iktidarına zarar verip vermeyeceğini değerlendirmektir. Bir politika yapıcı, kabul edilebilir seçim sayısını sınırlayarak karar verme sürecini basitleştirdikten sonra, kalan politika üreticisi daha mantıklı bir şekilde değerlendirilir.²⁸

Poliheuristic teori, karar verme neden ve neyin üzerine odaklanmaktadır. Birincil argüman, karar vericilerin hem bilişsel hem de çevresel kısıtlamalara duyarlı oldukları ve özellikle kararlarının siyasi sonuçlarına odaklanması olasılığı daha yüksek olmasıdır. Karar vericiler, karmaşıklığı azaltmak için sezgisel kısa yolların uygulandığı ve seçim aşamasındaki kalan alternatifler üzerinde ikinci adımda bir maksimize stratejisi uygulayan seçim yolunda iki aşamalı bir süreç kullanmaktadır. Alex Mintz, Steven B. Redd ve Eldad Tal-Shir The "Poliheuristic Theory of Political Decision Making" adlı çalışmalarında, 2013'te Birleşik Devletler, yurtiçi ve yurtdışından baskıya rağmen Suriye'ye saldırmamaya karar vermiştir. Bu olay,

²⁴ Mintz, A. & DeRouen, K., Jr, Understanding Foreign Policy Decision Making, Cambridge, UK:Cambridge University Press, 2010, s.86.

²⁵ Ibid, s.79.

²⁶ Mintz, A. , How Do Leaders Make Decisions? A Poliheuristic Perspective, Journal of Conflict Resolution, 48, 2004, 3-13.

²⁷ Mintz, A. , How Do Leaders Make Decisions? A Poliheuristic Perspective, Journal of Conflict Resolution, 2004, 48.

²⁸ Farnham, B. R. , *Roosevelt and the Munich crisis: A study of political decision-making*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2010.

Başkan Obama'nın karar verme konusundaki politik kısıtlamaların önemini ve bunun sonucunda Suriye'nin kimyasal silahsızlanma sürecinin önemini ortaya koymaktadır.²⁹

Poliheuristic modeli Karl DeRouen, 1954 yılındaki Vietnam krizine ABD Başkanı Eisenhower'ın müdahalede bulunmama kararıyla uygulamıştır. Başkan Eisenhower'ın önünde kara operasyonu düzenlemek, hava operasyonu düzenlemek ve müdahalede bulunmamak şeklinde üç alternatif vardı. İç kamuoyunun olası bir kara operasyonuna karşı olmasından dolayı Eisenhower bu seçeneği elemiştir. Geriye kalan alternatifler karar vermenin ikinci aşamasında rasyonel bir şekilde değerlendirilerek hava operasyonu da elenmiştir ve müdahale etmeme alternatifi seçilmiştir. Bu karar sonucunda Vietnam'ın diğer güçlere karşı kaybedilmesi stratejik boyutta kabul edilemez fakat siyasi boyutta telafi edilemezdi. Bundan dolayı Eisenhower bu alternatifi tercih etmiştir.³⁰

David J. Brule ise liderlerin kararlarını açıklamak ve tahmin etmek için İran rehine kurtarma kararının poliheuristic bir analizini yaptığı çalışmada Carter'in rehine kurtarma misyonunu uygulamak için yeniden seçilme kriterlerini karşılamayan başarısız alternatifleri kaldırdığını göstermeye çalışmıştır.³¹

Brandon J. Kinne ise dış politika karar alma mekanizmasının poliheuristic modelini demokratik olmayan rejimlere uygulamaya çalışmıştır. Kinne'ye göre poliheuristic teori devlet liderlerinin siyasi olarak hayatta kalmalarına birinci derecede önem vermektedir. Bununla birlikte siyasi anlamı ülkeden ülkeye değişmektedir. Kinne, tek partili, askeri ve şahsi otokrasiler arasındaki ortak ayrımı kullanarak, otokratik liderlerin siyasi kaygılarındaki görünen keyfi farklılıkların aslında sistematik ve potansiyel olarak öngörülebilir yollarla farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu tezini Saddam Hüseyin'in Körfez Krizi esnasında Kuveyt'ten çekilmeme kararına, Gorbaçov'un dış politikadaki glasnost, perestroika gibi yaptığı değişiklik kararına, Pakistan'ın Irak'a asker gönderme kararı örneklerine uygulayarak ispatlamaya çalışmıştır.³²

Redd, Cumhurbaşkanı Bill Clinton'ın Kosova krizinde karar verme durumunu inceledi ve Clinton'ın kararının "telafi edilmeyen iç siyasi hesaplamalar ve Dışişleri Bakanı Madeleine K. Albright'ın güçlü etkisinden" etkilenmiş olduğunu bulmuştur.³³

Poliheuristic teori, siyasal aktörlerin dış politika konularını ele alınması gereken sorunlar olarak nasıl tanımladıklarını açıklamaktan dolayı eleştirilmiştir. Yine diğer politik boyutlarla karşılaştırıldığında siyasi düşüncelerin önemini fazla vurgulamadığı ve kararların alındığı kurumsal bağlamı ihmal ettiği ve kısıtlı optimasyon olduğu konularında eleştirilmektedir. Stern ise politika boyutunun telafisiz olması ve kararlarının özünü politik beklentiler ve iktidarını sürdürme beklentisinin fazla vurgulandığını savunmaktadır. Çünkü daha öncesinde kazanılmış bir seçim ve tekrar seçilememe durumunda bu politik beklentilerin kararlardaki kısıtı modelde anlatıldığı kadar hissedilmeyecektir.³⁴

Joan Guan Park, liderlerin askeri koalisyonlara katılma kararında poliheuristic teori ve ittifak bağımlılığı tezinin kavrayışlarını birleştirmiştir. Siyasi liderlerin askeri koalisyonlara katılım ve paylaşım kararlarını ne açıklıyor sorusunun cevabını bulmaya çalışmıştır. Park'a göre uluslararası askeri koalisyonlara katılma kararı algılanan siyasi kayıp miktarı ile ters orantılıdır. Telafi edilemez bir seviyede siyasal kaybın ihlal edilmesi muhtemel katılımın reddine sebebiyet verir. Herhangi bir telafi edilemez siyasi kayıp algılanmazsa, beklenen sonuç katılımıdır. Çalışmada referans olarak 2003 Irak Savaşı kullanılmıştır.³⁵

3.2. Poliheuristic Modelin Karara Uygulanması

Poliheuristic karar verme teorisinin anahtarı, onun birinci aşamada geri dönüşü olmayan (telafisi mümkün olmayan) görüntüsüdür. Bu teorisinin herhangi bir karar problemine uygulanması iki aşamalı bir sürecin

²⁹ Alex Mintz, Steven B. Redd ve Eldad Tal-Shir , "The Poliheuristic Theory of Political Decision Making", <http://politics.oxfordre.com/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-302?rskey=0P6QS0&result=4>, 20.10.2017.

³⁰ Karl DeRouen, "The Decision Not to Force at Dien Bien Phu: A Poliheuristic Perspective", Alex Mintz (der.), Integrating Cognitive and Rational Theories of Foreign Policy Decision Making, NewYork, Palgrave Macmillan, 2003.

³¹ David J. Brule, "Explaining and Forecasting Leaders' Decisions: A Poliheuristic Analysis of the Iran Hostage Rescue Decision", International Studies Perspective, 2005, s.99-113

³² Brandon J. Kinne , "Decisions Making in Autocratic Regimes: A Poliheuristic Perspective", International Studies Perspective, Vol.6, 2005, s.114-128.

³³ Redd, S. B. (2005). The influence of advisers and decision strategies on foreign policy choices: President Clintons' decision to use force in Kosovo. *International Studies Perspectives*, 6, 129-150. ,s.129.

³⁴ Stern, E. Contextualizing and critiquing the poliheuristic theory. *Journal of Conflict Resolution*,2004, 48(1), s.110-111.

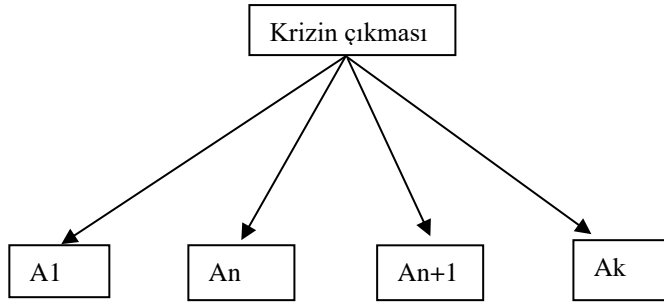
³⁵ Joan Guan Park, Poliheuristic Theory and Alliance Dependence: Understanding Military Coalitions, Texas A & M University, 2012.

izlenmesiyle gerçekleştirilir. Bir boyuttaki (politik, ekonomik, askeri, stratejik, diplomatik) düşük veya negatif değerli seçenekler, diğer boyutlardaki daha pozitif değerli opsiyonlarla telafi edilemez ve birbirlerinin yerine ikame edilemez. Birinci aşama, alternatiflerin elenmesi yoluyla varlığını devam ettirebilen alternatifler kümesi içinden bir seçim sürecini yansıtmaktadır. Alternatifler bir karar problemiyle yüz yüze gelen karar vericinin bir alternatifler seti içinden kabul edilebilir olanını seçmektir. Karar matrisi oluştururken dış politika analistinın şunları belirlemesi gerekmektedir:

- ✓ Dış politika alternatifleri ($A_1, A_2, A_3, \dots, A_n$)
- ✓ Her alternatifin boyutları ($B_1, B_2, B_3, \dots, B_n$)
- ✓ Dış politika alternatiflerinin her bir boyut üzerindeki etkileri
- ✓ Her bir boyuttaki her alternatifin derecelendirilmesi
- ✓ Her boyutun ağırlığı³⁶

Dış politika alternatifleri, karar alınmadan önce dış politika üreticisinin kullanabileceği seçeneklerdir. Dış politika analisti şu soruyu sorar: "dış politika yapıcının seçebileceği mevcut seçenekler kümesi nedir". Örneğin, bir kriz durumunda lider, Kuvvet kullanma (A_1), hiçbir şey yapmama (A_2), ekonomik yaptırım uygulama (A_3) gibi dış politika seçeneklerine sahip olabilir.

Tablo 1: Krizin Çıkması

Örneğin bir kriz esnasında yaşayabilir alternatifler; A_1, A_n, A_k dır. Riski minimize eden ve ödülleri garanti eden bir alternatifin analitik olarak seçilmesi sürecinden meydana gelen ikinci aşamada en optimum alternatif olarak A_n seçilir. Bu aşamada sadece, ilk elemelerden sonra arta kalan yaşayabilir seçenekler üzerinde durulur. Bu sonucunu, tercih kriterlerinin, önem derecesine göre sıralandığı bir karar kuralı çeşididir. Alternatifler, en önemli özellikleri göz önüne alarak değerlendirilmektedirler. Bundan dolayı rasyonel seçimle karar verilmesi beklenmektedir. Kararlarının sonuçlarının değerleri üzerinde durulmaktadır. Bu kapsam içerisinde çok geniş politika alanları (ekonomik, diplomatik, askeri, sistemik opsiyonlar) değerlendirmeye alınmaktadır. Karar verme sürecinin ikinci aşamasında İki tür strateji izlenmektedir.

- ✓ Basitleştirilmiş bir beklenen fayda değerlendirmesi
- ✓ En önemli boyutun optimizasyonu

Yine aynı şekilde politika opsiyonlarının iç politik, ekonomik, askeri, diplomatik yönlerine bakılmaktadır. Örneğin bir politik karar vericinin bir politik durum karşısında, ekonomiyi diğer tüm boyutların üzerinde gördüğünü (iç politika, diplomasi, askeri) varsayarsak, bu noktada bu noktada salt bu boyutun optimizasyonuna çalışılacaktır. Fakat yukarıdaki şekilde açıklandığı gibi, seçilen " A_n " opsiyonunun, ideal olarak hem politik açıdan güvenli (1.aşama) olması hem de ikinci aşama gereği de devletin ekonomisine maksimum fayda getirmesi beklenmektedir.³⁷

Alternatiflerin belirlenmesinden sonra her bir alternatifin boyutlarını belirler. Etkileri, Belirli bir boyutun olası alternatif sonuçları için bir açıklama oluşturur. Bu sonuçlara göre her dış politika alternatifinin her boyut üzerinde bir değeri olacaktır. Her bir boyutun her bir alternatife karşılık gelen etkileri vardır. Etkiler, -10'dan (çok kötü) +10'a (çok iyi) kadar analist tarafından puanlanabilir. Örneğin, yukarıda bahsedilen

³⁶ Alex Mintz, "Applied Decision Analysis: Utilizing Poliheuristic Theory to Explain and Predict Foreign Policy and National Security Decisions", International Studies Perspectives, Vol.6 (2005), s.94-98.

³⁷ Ö. G. İşyar, . Karşılaştırmalı Dış Politikalar, Yöntemler Modeller Örnekler ve Karşılaştırmalı Türk Dış Politikası, Bursa: Dora, 2009, s.104-105.

örnekte "Hiçbir Şey Yapmama" seçeneği, liderin iç politik desteğine zarar vermek gibi iç siyasi etkilere sahiptir. Buna ek olarak, ekonomik boyutu (askeri veya ekonomik eylem yapılmadığı için) daha az maliyetli olabilir ve askeri / stratejik boyutta daha pahalıya mal olabilir (çünkü muhalefete ülkenin yeterince güçlü olmadığı mesajını verecektir). Bu sonuçlara dayanarak, "ekonomik yaptırımlar" alternatifini seçmekle karşılaştırıldığında "Hiçbir şey yapmama" seçeneği -9 siyasi, +8 ekonomik, -10 askeri boyutta puan alacaktır. Bu derecelendirmeler analiste alternatifleri karşılaştıracak ve dış politika oluşturma sürecinde seçilecek en iyi seçeneği önermeye yardımcı olacaktır.³⁸ Örneğin "güç kullanma" veya "güç kullanma tehdidi" alternatifinin söz konusu olduğu durumda bir dış politika olayında ekonomik boyuta siyasi ve askeri boyuttan daha az bir değer verilebilir.

Poliheuristic teori, iç siyasetin kararın özü olduğunu varsaydığından, karar verici siyasi boyutlarda olumsuz değerleri olan alternatifleri ortadan kaldıracaktır. Yukarıdaki kriz örneğinde, karar verme sürecinin ilk aşamasında "hiçbir şey yapmayın" alternatifi ortadan kaldırılacaktır. Poliheuristic süreç, telafisi mümkün olmayan bir karar verme biçimidir. Söz konusu süreçte boyutlar arasında birbirlerinin yerine ikame (telafi) olma durumu da yoktur. Eğer belli bir boyutta belli bir alternatif kabul edilemezse, örneğin politik boyut itibarıyla kabul edilemezse başka bir boyutta sahip olacağı yüksek bir skor, örneğin askeri güç dengesinde, telafi edici olamaz ya da süreci tersine çeviremez. Dolayısıyla ilgili alternatif elenmiş olur. Poliheuristic teori, iç siyasetin kararın özü olduğunu varsaydığından, karar verici siyasi boyutlarda olumsuz değerleri olan alternatifleri ortadan kaldıracaktır. Yukarıdaki kriz örneğinde, karar verme sürecinin ilk aşamasında "hiçbir şey yapmayın" alternatifi ortadan kaldırılacaktır.³⁹

İkinci aşamada, poliheuristic teori, karar sürecinin daha analitik bir modunu yansıtır. Böylece, kalan alternatifler (yani, korunan alternatif politika seçenekleri), standartlara dayalı olarak diğer boyutlar boyunca sıralı olarak incelenmektedir maliyet fayda hesaplamaları. Genellikle bu boyutlar stratejik ve askeri boyutları içermektedir. Ancak ekonomik boyutta iyi seçeneklerden biri olabilecektir.

Poliheuristic teori, nihai politika seçiminin bir seçeneğin yansıtıcısı olmasını beklemektedir. Nihai karar diğer seçeneklere kıyasla ve maliyetlere göre toplam faydaları en yüksek olana sahiptir. Politik liderler tüm karar mercileri gibi bir tercih sırasına sahiptirler. Genellikle siyasi liderler için birincil tercih kısmen ulaşılan iktidarın sürdürülmesidir. Liderler bu nedenle olası kayıplardan (desteğin azalması, politikanın onaylanması) kaçınacaklardır.

Buna bağlı olarak, Türkiye’de siyasi liderler için, politika seçiminin iç siyasi sonuçları genellikle en önemli faktör veya boyuttur.

3.3. 1957 Suriye Krizi

Suriye ve Sovyetler Birliği yakınlaşması, Sovyet silahlarının Suriye Hükümeti’ne gönderilmesi Türkiye’yi ve diğer Bağdat Paketi üyelerini endişelendirmiştir. Yalnızca Sovyetler Birliği tarafından Güney sınırımızda tehdit edilme düşüncesi DP için Suriye sınırında askeri manevralar ve asker sayısını arttırmak için yeterli bir sebepti. Dışişleri Bakanlığı tarafından yayınlanan beyannamede Sovyetlerin Suriye topraklarında asker buldurması durumunda Türkiye’nin birtakım önlemler alacağını belirtmiştir.⁴⁰ Türkiye, ne ABD ne de Arap komşularının Suriye’ye askeri bir harekât düzenlemeye yanaşmayan tutumları karşısında Suriye’ye gözdağı vermek için sınıra yapılan askeri yığınak biraz daha artırılmıştır. İlk olarak Amerikan Askeri Yardım Programı çerçevesinde 1600 adet jeep alınırken 27 Eylül 1957’de 33.000 kişilik bir motorize birlik yerleştirmiştir. Bu kuvvetlere 4 Ekim’de bir zırhlı tugay daha bu kuvvetlere eklenmiş ve 10 Ekim’de asker sayısı 37.000’e çıkarılmıştır. Bu askeri önlemlere ek olarak ekonomik olarak Türkiye’de bulunan Suriye uyrukluların, Türkiye’de bulunan gayrimenkulleri üzerinde inşaat yapmak, tarımsal faaliyetlerde bulunmak ve bu malları sahiplenerek alıp satmalarına yasak getirilmiştir.⁴¹

Demokrat Parti Suriye’deki oluşumdan rahatsız olmuştur. Türkiye, 11 Mart 1958’de BAC’yı resmen tanımıştır. DP Hükümeti bu krizden yararlanmak ta istemiştir. Bir kere, Türkiye seçim atmosferindedir. Böyle bir ortamda basın-muhalefet birlikte milli bir heyecana kapılmışken, hükümetin siyasi bir

³⁸ Alex Mintz, "Applied Decision Analysis: Utilizing Poliheuristic Theory to Explain and Predict Foreign Policy and National Security Decisions", International Studies Perspectives, Vol.6 , 2005, s.95. ; Chatagnier, J. T. ,Mintz, A. ve Samban, Y. , The Decision Calculus of Terrorist Leaders, <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/220/html>, erişim tarihi 10.12.2017.

³⁹ Ömer Göksel İşyar, "Bilimsel Gelişme Tarihi açısından Karşılaştırmalı Dış Politika Analizi: Birinci Nesil Çalışmalar", Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt:5, Sayı 18, 2009, s.105.

⁴⁰ Hüseyin Bağcı, Türk Dış Politikasında 1950’li Yıllar, Der Yayınları, Ankara, 2014, s.91.

⁴¹ Arda Baş, "1957 Suriye Krizi ve Türkiye", History Studies, Vol. 4/1, 2012, s.103.

yıpranmayı göze alarak Suriye'ye karşı alttan alan bir karar vermesi beklenemezdi. Dahası 1957 seçimi DP için çok kritik önemdeydi. Bundan dolayı DP kamuoyunun dikkatini ekonomik sorunlardan dış politikaya kaydırmak istemiştir. DP, buna bağlı olarak aksayan ABD ekonomik yardımlarına yeniden işlerlik kazandırabilmek için Suriye'deki Soğuk Savaş alarmını abartarak ABD'nin ilgisini çekmek yoluna gitmiştir. Suriye Krizi boyunca ve sonrasında ABD, Türkiye'ye yaptığı yardımları arttırmıştır.⁴²

Türkiye açısından Suriye Krizi ile ilgili şunlar söylenebilir. Menderes Hükümeti, her iki ülke arasında 1957 yılı sonuna kadar sürecek olan bu kriz esnasında çok sert bir tutum sergilemiştir. Türk Birliklerinin Suriye sınırına askeri yığınak yapması ve ABD'nin Irak'a, Ürdün'e ve Lübnan'a silah yardımını arttırması Sovyetler Birliği, Mısır ve Suriye'de, Türkiye'nin Suriye'ye yapacağı bir askeri müdahalenin varlığı olarak yorumlanmıştır.⁴³ Süveyş buhranından sonra ABD'nin izlemeye başladığı Arap yanlısı siyaset, Türkiye'nin Ortadoğu siyaseti ile çatışmıyor, tam tersine uyumluydu. Bunu takiben, hem Süveyş bunalımından hem de Ürdün olaylarından sonra Sovyetler Birliği'nin Mısır ve özellikle Suriye'ye askeri yardımının DP yöneticilerini kaygılandığı söylenemez. Ancak, o esnada içinde bulunulan ekonomik sıkıntılar ve ABD ile bu konuda anlaşmazlığa düşülmesi neticesinde, DP Hükümetinin bu tehlikeyi abarttığını ve meydana gelen olaylardan bu yönde faydalanmaya çalıştığını söylemek yanlış olmayacaktır. Washington'un ekonomik ve siyasi desteği, Ekim 1957 seçimlerine hazırlanan Menderes için gerçekten gerekiyordu. DP'nin 27 Ekim 1957 seçimlerindeki başarısından ve ABD'nin Türkiye'ye olan ihtiyacının Eisenhower Doktrini sonrasındaki olaylardan anlaşılmasıyla, Türkiye güney komşusu Suriye'ye karşı tutumunu yumuşatmıştır.⁴⁴ Suudi Arabistan'ın arabuluculuk girişimleri için büyük çaba harcamıştır. Suriye'nin BM'ye yaptığı şikâyeti 27 Kasım 1957 tarihinde almasında Dışişleri temsilcisi Selim Sarper'in meslektaşı ile yaptığı görüşmelerin olumlu sonucu olmuştur.⁴⁵

3.4. Demokrat Parti'nin Karar Alternatifleri

Demokrat Parti için ilk dış politika alternatifi (A1), ülkenin dış politikasında Suriye'deki gelişmelere karşı hiçbir şey yapmamaktı. Türkiye'nin yakın ve Ortadoğu ülkelerine yönelik dış politikası İkinci Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında "yeni bir eğilimin" ilk işaretlerini vermesine rağmen asıl "aktif" değişim 14 Mayıs 1950 seçimlerini kazanan Adnan Menderes liderliğinde seçimleri kazanan Demokrat Parti'nin iktidara gelmesinden sonra gerçekleşmiştir. Atatürk tarafından uygulanan ve CHP iktidarınca sürdürülen tarafsızlık politikasının yeni iktidar sahipleri tarafından terk edilmesinden sonra Menderes Hükümeti yeni dönemin koşullarına uygun olarak tüm dış politika prensiplerini yeniden gözden geçirmiştir. Suriye Krizi'ndeki dış politikanın bileşenleri şu şekilde kavramsallaştırılabilir. Birinci dış politika alternatifi (A1), Hiçbir şey yapmamaktı. İkinci dış politika alternatifi (A2), Suriye'ye yönelik ekonomik yaptırımlarda bulunmaktı. Üçüncü dış politika alternatifi (A3), Güç kullanma tehdidi ise birinci ve ikincisinden biraz farklıydı. Çünkü DP için yaklaşan seçimlerde iktidarını korumak belirleyici olmuştur.

Tablo 2: DP'nin Karar Alternatifleri

Alternatif-1	-Hiçbir şey yapmama
Alternatif-2	-Ekonomik yaptırımlar
Alternatif-3	-Güç kullanma tehdidi

3.5. Değerlendirme Boyutlarının Belirlenmesi

Poliheruristik karar verme modelinde dış politik opsiyonlar dört genel boyuta ayrılmakta olup oluşturulan karar matrislerinde değerlendirme kriterleri olarak kullanılmaktadır. Bunlar, siyasi (iç politika), ekonomi, diplomasi ve askeri boyutlar olarak sayılabilir. Bununla birlikte mevcut olayın özelliklerine göre söz konusu boyutların sayısı azaltılabilir veya yeni boyutlar eklenebilir. Bir karar verme teorisi çerçevesinde öncelikli olarak politika alternatifi boyutlarının belirlenmesi gerekmektedir. Mintz ve Geva politika alternatiflerinin diplomatik, ekonomik, askeri ve politik boyutlarını tartışmaktadırlar. Mintz, Geva ve De Rouen ise, politika alternatiflerinin uluslararası, iç ve politik boyutlarını tartışmışlardır. poliheuristic karar verme modelinde, politika seçeneklerinin karşılaştırılması çok kısıtlı bir alternatif kümesinin içinden seçilerek yapılmaktadır. Bundan dolayı, poliheuristic karar verme süreci boyut tabanlı bir süreçtir. Bu süreçte, en önemli boyutun belli bir eşliğine uymayan bir alternatif elenmektedir. PH teori iç siyaseti karar

⁴² Mim Kemal Öke ve Erol Mütercimler, Yalnızlıktan Saygınlığa: Demokrat Parti'nin Dış Politikası, İrfan Yayıncılık, İstanbul, s.223.

⁴³ Hüseyin Bağcı, Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar, Der Yayınları, Ankara, 2014, s.90.

⁴⁴ Oral Sander, Türk-Amerikan İlişkileri 1947-1967, 2016, İmge, Ankara, s.240.

⁴⁵ Arda Baş, "1957 Suriye Krizi ve Türkiye", History Studies, Vol. 4/1, 2012, s.105.

verme konusunda belirleyici etken olarak kabul etmektedir. Karar vericiler daima kendilerine politik olarak zarar getirecek seçeneklerden kaçınmaktadırlar. Demokrat Parti'nin Suriye Krizi kararının siyasi, ekonomik ve güvenlik boyutları çerçevesinde ele alınması gerekmektedir.

3.5.1. Karar Vermenin İlk Aşaması: Siyaset Boyutu

DP, 1954 genel seçimlerinden sonra mecliste üstünlüğü perçinlemiş fakat öngörülenin tersine muhalefete yönelik siyasi liberalleşmeyi kısıtlayan bir dizi tedbirler almıştır. Seçim işbirliğini önlemek amacıyla muhalefet partilerinin karma liste oluşturmaları yasaklanmış ve muhalefet partilerinin devlet radyosundan yararlanmasına izin verilmemiştir. CHP'ye yakınlığından şüphe duyulan hakim ve profesörleri ve devlet memurlarını kapsayan geçi olarak görevden alma ve erken emekli etme yetkisini hükümete veren kanun kabul edilmiştir. Baskıcı olarak nitelendirilebilecek bu tedbirlere başvurulması ülkedeki kendini belli etmeye başlayan ekonomik sıkıntılardan kaynaklanmıştı.

Türk dış politikasının ana konusu 1955 yılında Kıbrıs Sorunu olmuştur. İktidar bu konuyu kendi eksiklerini kapatmak için kullanırken, muhalefet ise bu konuyu milli mesele olarak adlandırmış fakat iç politika malzemesi yapmamıştır. Fakat, Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşme eğilimine bir tepki olarak 6-7 Eylül'de İstanbul'da gerçekleşen kitlesel olaylar, beklenmedik bir yöne ilerleyerek sıkıyönetim kararı alan DP iktidarını zedeleyecektir. 10 Eylül'de içişleri bakanı istifa ederken ilerleyen aylarda Menderes kendi geleceğini belirleyecek kararı meclis gurubuna bırakmıştır. DP'nin içinde bulunan gayri memnun gurup ise yılın son aylarında liberal demokrat çizgisiyle ön plana çıkan Hürriyet Partisi'ni kurmuşlardır. 1956 yılı boyunca devam eden politik belirsizlik ülkeyi yeni bir seçime götürmüştür. Hükümet istikrarı sağlamak için Eylül başında erken seçim kararı almıştır.⁴⁶ Seçimin 27 Ekim 1957'de yapılması kararlaştırıldıktan Seçim kampanyasının son derece çetin geçeceği kaçınılmazdı. Daha 1956'da Halk Partililer iktidara geldiklerinde DP'den hesap soracaklarını söylemeye başlamışlardı. Bu sert seçim mücadelesi karşısında, Menderes'in iktidardan düşmemek için her şeyi göze almaya hazır olduğu daha iyi anlaşılmaktadır.⁴⁷

3.5.2. Karar Vermenin İkinci Aşaması: Ekonomi ve Güvenlik Boyutu

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Mihver güçlerinin yenilgisi kendi bünyesinde demokratik değerlerin bir başarısıydı. Savaştan egemen dünya gücü olarak çıkmış, çoğulcu ve kapitalist bir demokrasi olan ABD örneği tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'de de birçoklarını etkilemiştir. Türk Hükümetinin kendini Batı'ya özellikle de Amerika Birleşik Devletlerine daha yakınlaşmaya mecbur hissetmesinin Sovyetler Birliği'nden gelecek güvenlik tehditlerine nispeten daha doğrudan sebepleri vardı. Türk liderler, Amerikan siyasal ve askeri desteğinden aynı zamanda Marshall yardımından tam olarak yararlanmak için, Amerikalıların çok önem verdiği siyasal ve ekonomik amaçlara (demokrasi ve serbest girişim) özenli bir şekilde uymanın Türkiye için yararlı olacağını anlamışlardır. Bu nedenden dolayı Türkiye'de 1945 sonrasındaki ekonomik ve güvenlik değişiminin hem ülke içi hem uluslararası kökleri olduğu söylenebilir.⁴⁸

Demokrat Parti, 1950-1954 yılları arasındaki uygulamaları ile millet faktörünü siyaset gündemine dahil etmiş, özellikle köylü kesimin büyük desteğini almıştır. Köy nüfusunun çok fazla olması, köy oylarını alan siyasi partinin seçimleri kazanmasında da etkili oluyordu. Traktör sayısındaki hatırı sayılır artış, tarımsal krediler ve daha da önemlisi köylünün emeğinin ürününü satacağı pazarlara ulaşması gibi tarım icraatları köylüyü çiftçi yapmıştı. Diğer taraftan limanlar, barajlar, köprüler köy içme suları gibi hizmetler sayesinde Türkiye adeta bir şantiye görünümüne bürünmüştür.⁴⁹

DP'nin liberalizm anlayışı ise ekonomide sadece özel sektörün yer alması anlamında değil, devlet ile ilgili sektörlerinde yer almasını kaçınılmaz olarak görmekteydi. Menderes bu konuyla ilgili olarak partisinin hükümet programıyla ilgili olarak yaptığı konuşmasında DP'nin gerçekleştireceği ekonomik icraatları şu şekilde açıklıyordu.⁵⁰

“Devlet bütçelerinin cari hizmetler ve sarfiyatında azami tasarrufla hareket edilecek, memleketin iktisadi takatıyla mütenasip denk ve muvazeneli bütçeler getirilecek, buna mukabil iktisadi kalkınmaya ve bir kül

⁴⁶ Ercan Haytaoğlu ve Süleyman İnan, Yakın Dönem Türk Politik Tarihi, Anı Yayıncılık, Ankara, 2006, s.119.

⁴⁷ Cem Eroğul, Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi, Yordam Kitap, İstanbul, 2013, s.190.

⁴⁸ Eric Jan Zürcher, Modernleşen Türkiye'nin Tarihi, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995, s.304.

⁴⁹ Serhan Yücel, Demokrat Parti, Ülke Kitapları, İstanbul, 2001, s.102.

⁵⁰ Yaşar Baytal, “Demokrat Parti Dönemi Ekonomi Politikaları”, Atatürk Yolu Dergisi, Cilt 10, Sayı 40, 2007, s.551.

halinde vatandaşların istihsal gayretleri ve faaliyetlerini desteklemeye matuf sermaye yatırımlarına mümkün olan en geniş hissenin ayrılması temin edilecektir”⁵¹

DP döneminde 1950-1953 yıllarını kapsayan dört yılda milli gelir yaklaşık yüzde kırk artmıştır. Bu olumlu gelişmelerin yanı sıra cumhuriyet sonrası yakalanan ekonomik bağımsızlık zayıflamaya başlamış, karayollarına yönelik yedek parça, araç ve petrol alımı dışa bağımlılığı arttırmıştır. Marshall Planı ile yaşanan süreç ise Türk kamuoyunda ABD’ye karşı büyük bir ilgi ve beğeni yaratarak, ABD imajını güçlendirmiştir. Yine söz konusu süreç Türkiye’nin iç ve dış dengelerinde büyük değişimlere neden olmuş, Soğuk Savaş süresince Türkiye’nin yönünde büyük ölçüde tespit etmiştir.⁵² 1954 yılından sonra ise ekonomik alandaki gelişmeler, ekonomi alanındaki plansızlık, kaynak savurganlığı gibi nedenlerle tersine dönmeye başlamıştır.⁵³ İktisadi sıkıntılar artıkça muhalefetin eleştirileri de yükselmeye başlamıştır.⁵⁴

3.6. Karar Matrisinin Oluşturulması

Karar matrisinin alternatiflerini siyasi, askeri ve ekonomik boyutlar açısından değerlendirilerek tercih sıraları oluşturulmuştur. Sonuçlar ağırlıklarına göre analiz edilerek toplam ve ortalama sonuçlara ulaşılmıştır. Suriye’ye yönelik güç kullanma tehdidi, sınırdaki askeri birlikler yerleştirmek ve askeri yığınak yapmak karar matrisine göre en yüksek fayda sağlayan seçenek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 3: Politikanın Karar Matrisi

Alternatifler	Boyutlar			Ortalama Toplam Fayda
	Siyasi (B1)	Güvenlik (B2)	Ekonomik (B3)	
Hiçbir şey yapmama (A1)	Değerlendirme -9	Değerlendirme +4	Değerlendirme +4	-9/3 (-3)
Ekonomik yaptırımlar (A2)	Değerlendirme +5	Değerlendirme +6	Değerlendirme -6	5/3 (1.66)
Güç kullanma Tehdidi (A3)	Değerlendirme +6	Değerlendirme +8	Değerlendirme -8	6/3 (2)

4. SONUÇ

DP’nin Suriye Krizi kararı her şeyden önce iktidarda kalmak istediği sonucuna işaret etmektedir. İktidar 27 Ekim 1957 seçimlerinde yeniden seçilme koşullarını yaratmıştır. Bu amaçla da ABD’nin desteğini almaya çalıştı. Bu destek önemliydi çünkü ülkenin ekonomik ve mali durumu oldukça hassastı ve DP’nin iktidarda kalması onun için bir çözüm bulmaya bağlıydı. Poliheuristic teoriye göre, DP’nin karar vermenin ilk aşamasında temel boyutu onun iktidarda kalmasıydı. Bundan dolayı “hiçbir şey yapmama” ve “ekonomik yaptırımlar” çözüm olarak görülmemiş ve bu seçeneklerin dışlanmasına yol açmıştır. İktidarda kalmasına izin veren “güç kullanma tehdidi seçeneği”ni seçerek ve bunun dezavantajlarını en aza indirmeye çalışarak avantajlarını en üst düzeye çıkararak, DP hem ABD hem de Rusya’dan en iyisini almaya çalışmıştır.

Poliheuristic karar verme modeli seçilmiştir. Çünkü bu model hem iç hem de uluslararası düzeydeki değişkenlerin ilgili devletin dış politika kararı üzerindeki etkilerini ele almaktadır. Ülke içi değişkenler, iç ekonomik ve politik koşullar, seçim sonuçları ve liderlerin politik arka planı olabilmektedir. Yine liderlerin dış politika vizyonları da bu değişkenlerden biridir. Bu çalışma Demokrat parti dönemi Türk karar vericilerinin şu politika seçeneklerini kontrol ettiğini iddia etmektedir. Üç boyutlu seçenekler: 1) iç politika; 2) güvenlik ve 3) ekonomiden oluşmaktadır. Ölçüm sonuçlarını analiz etmeden önce boyutları daha ayrıntılı olarak tartışmak önemlidir. Boyutlardan birisi iç politikadır. Daha önce belirtildiği gibi poliheuristic teori kararın özünün iç politika olduğunu savunmaktadır. Ayrıca siyasi liderler iktidarda kalmaya çalıştıklarından, iktidarlarının devamı için göz önüne aldıkları alternatiflerdendir.

Diğer boyut ise güvenlidir. Demokrat Parti’nin iktidarda olduğu yıllarda Soğuk Savaşın gerilimli olduğu ABD ve Sovyetler Birliği gibi aktörlerin etkili olduğu yıllardır. Türkiye açısından ABD ile ilişkilerdeki unsurlar, Türkiye’nin iç siyasetindeki karar alıcılar, Türkiye’nin ekonomik yardım gereksinmesi, modernleşme ile özdeşleştirilen Batılılaşma anlayışı ve ulusal güvenliğin sağlam taahhütlere bağlanması isteği olmuştur.

⁵¹ TBMM Zabıt Ceridesi, D: 10, c:I, Tarih: 24.5.1954, s.26.

⁵² Barış Ertem, “Türkiye-ABD İlişkilerinde Truman Doktrini ve Marshall Planı”, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 12, Sayı 21, Haziran 2009, s.394-395.

⁵³ Yusuf Ziya Keskin, “Demokrat Parti İktidarı ve Günümüze Yansımaları”, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 5, Sayı 1, 2012, s.121-122.

⁵⁴ Cem Eroğul, Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi, Yordam Kitap, İstanbul, 2013, s.190.

DP'nin iktidara gelir gelmez NATO üyeliği ve ABD'nin yanında olmayı bir amaç haline getirmesinde, Türkiye'nin maruz kaldığı Sovyet baskısı ve duyulan güvenlik endişesi kadar iç politik etkenlerde belirleyici olmuştur. Demokrat Parti liderleri seçim konuşmalarında bunu demokratik düzenin geleceğini güvence altına almak için de kaçınılmaz bir teşebbüs olarak görmekteydiler. Poliheuristic karar verme teorisi dış politikada politik boyutun belirleyici olduğunu, kamuoyunun desteğini almayan karar alternatiflerin reddedileceğini belirtmektedir. DP'li liderlerin tercih ettiği karar alternatifinin Poliheuristic değerlendirmesi bu kararın alınmasında, kamuoyunun, basın ve muhalefetin tutumlarının ve bu çerçevede siyasi hesaplamaların esas olduğunu göstermiştir. DP'nin 1957 Suriye Krizinde güç kullanma tehdidinde bulunma kararını ve uygulama şeklini belirleyen temel etken iç politik beklentiler olmuştur. 27 Ekim 1957 seçimlerinde iktidarda kalma arzusu baskın siyasi güdü olmuş ve her türlü beklentinin önünde yer almıştır.

KAYNAKÇA

Aydın, Mustafa ,“Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz”, SBF Dergisi, Cilt: 51-4, 1996, s. 96.-97.

Arı, Tayyar, Uluslararası İlişkilere Giriş, İstanbul: Alfa, 1996.

Allison, Graham T., The Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis, Boston: Little , Brown and Company, 1971.

Allison,, Graham T. “Conceptual Models and the Cuban Missile Crisis”, Paul R. Viotti ve Mark V. Kauppi (eds.) International Relations Theory:Realism, Pluralism, Globalism 2nd ed. New York: Macmillan Publishing Co.,, 1993, s.359-360.

Bağcı, Hüseyin Türk Dış Politikasında 1950’li Yıllar, Der Yayınları, Ankara, 2014.

Baş, Arda ,“1957 Suriye Krizi ve Türkiye”, History Studies, Vol. 4/1, 2012, s.89-109.

Baytal, Yaşar “Demokrat Parti Dönemi Ekonomi Politikaları”, Atatürk Yolu Dergisi, Cilt 10, Sayı 40, 2007, s.545-567.

Brule, David J, “Explaining and Forecasting Leaders' Decisions: A Poliheuristic Analysis of the Iran Hostage Rescue Decision”, International Studies Perspective, 2005, s.99-113.

Chatagnier, J.T., Mintz, A. ve Samban, Y., The Decision Calculus of Terrorist Leaders, <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/220/html>, 10.12.2017.

David, J. Brule, “Explaining and Forecasting Leaders' Decisions: A Poliheuristic Analysis of the Iran Hostage Rescue Decision”, International Studies Perspective, 2005, s.99-113.

DeRouen, Karl, “The Decision Not to Force at Dien Bien Phu: A Poliheuristic Perspective”, Alex Mintz (der.), Integrating Cognitive and Rational Theories of Foreign Policy Decision Making, NewYork, Palgrave Macmillan, 2003.

Dougherty, J.E., Pfaltzgraff, R.L., Contending Theories of International Relations: A Comprehensive Survey. London: Longman, 1990.

Ertem, Barış, “Türkiye-ABD İlişkilerinde Truman Doktrini ve Marshall Planı”, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi, Cilt 12, Sayı 21, Haziran 2009, s.377-397.

Farnham, B. R. , Roosevelt and the Munich crisis: A study of political decision-making. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2010.

Haytaoğlu, Ercan, İnan, Süleyman, Yakın Dönem Türk Politik Tarihi, Anı Yayıncılık, Ankara, 2006.

Hermann, G.H. , Herman, C.F. “Who Makes Foreign Policy Decisions and How:An Empirical Inquiry”, International Studies Quartely, Vol.33, No.4 ,1987.

Holsti, K.J. , International Politics: A Framework Analysis, Englewood Cliffs: N.J. Prentice Hall, 1972.

Hudson, Valerie M., Vore, Christopher S. , “Dış Politika Analizinin Dünü, Bugünü ve Yarını”, (der.) , Erol Göka, Işık Kuşçu, Uluslararası İlişkilerin Psikolojisi, Ankara: ASAM, 2002.

İşyar, Ömer Göksel, “Bilimsel Gelişme Tarihi açısından Karşılaştırmalı Dış Politika Analizi: Birinci Nesil Çalışmalar”,Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt:5, Sayı 18, 2009.

- İşyar, Ö. G., Karşılaştırmalı Dış Politikalar, Yöntemler Modeller Örnekler ve Karşılaştırmalı Türk Dış Politikası, Bursa: Dora, 2009.
- Keskin, Yusuf Ziya , “Demokrat Parti İktidarı ve Günümüze Yansımaları”, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi, Cilt 5, Sayı 1, 2012, s.107-130.
- Kinne, Brandon J. , “Decisions Making in Autocratic Regimes: A Poliheuristic Perspective”, International Studies Perspectives, Vol.6, 2005, s.114-128.
- Mintz, Alex “Applied Decision Analysis: Utilizing Poliheuristic Theory to Explain and Predict Foreign Policy and National Security Decisions”, International Studies Perspectives, Vol.6, 2005,94-98.
- Mintz, Alex, Sofrin, Ammon, “Decision Making Therories in Forign Policy Analysis”, <http://politics.oxfordre.com/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-405>, 30.10.2017.
- Mintz, A. , How Do Leaders Make Decisions? A Poliheuristic Perspective, Journal of Conflict Resolution, 48, 2004, 3-13.
- Mintz, Alex, Redd, Steven B. , Eldad, Tal-Shir, “The Poliheuristic Theory of Political Decision Making”, <http://politics.oxfordre.com/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-302?rskey=0P6QS0&result=4>, 20.10.2017.
- Mintz , A., DeRouen, K., Jr, Understanding Foreign Policy Decision Making, Cambridge, UK:Cambridge University Press, 2010.
- Öke, Mim Kemal ve Mütercimler, Erol, Yalnızlıktan Saygınlığa: Demokrat Parti'nin Dış Politikası, İrfan Yayıncılık, İstanbul.
- Park, Joan Guan, Poliheuristic Theory and Alliance Dependence: Understanding Military Coalitions, Texas A & M University, 2012.
- Redd, S. B. (2005). The influence of advisers and decision strategies on foreign policy choices: President Clintons' decision to use force in Kosovo. International Studies Perspectives, 6, 129–150.
- Sander, Oral, Türk-Amerikan İlişkileri 1947-1967, 2016, İmge, Ankara.
- Stern, E. Contextualizing and critiquing the poliheuristic theory. *Journal of Conflict Resolution*, 2004, 48(1).
- Snyder, Richard C, H. W. Bruck and Burton Sapin eds. Decision-Making as an Approache to the Study of International Politics. *Foreign Policy Analysis Project Series No.3*. Princeton: Princeton University Press, 1954.
- Sönmezoğlu, Faruk, Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1995.
- TBMM Zabıt Ceridesi, D: 10, c:I, Tarih: 24.5.1954.
- White, B. “Analysing Foreign Policy: Problems and Aproaches”, M.Clarke ve B.White (der.), Understanding Foreign Policy: The Foreign Policy Systems Approach, Aldershot:Gower, 1989.
- Yücel, Serhan, Demokrat Parti, Ülke Kitapları, İstanbul, 2001.
- Zürcher, Eric Jan, Modernleşen Türkiye'nin Tarihi, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995.